

”JO TIDLIGERE, JO BEDRE”

Hvis vi skal nå de udsatte børn, skal vi sætte tidligt ind – allerede i vuggestuen. Men det kræver massiv efteruddannelse af pædagoger.

AF MATHILDE WEIRSØE

”Jo tidligere, jo bedre!” Sådan lyder opfordringen fra Bente Jensen, der er lektor ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Hun har mange års erfaring med forskning i udsatte børn og med at udvikle pædagogiske metoder, der kan give børnene bedre livschancer. Hidtil har hendes fokus været på børnehavebørn – de tre til seksårige – men hun arbejder på at sætte et nyt forskningsprojekt i gang om indsatser for de nul til treårige børn. Projektet er endnu kun på tegnebrættet, men Bente Jensen lægger op til at lave et omfattende studie af vuggestuernes effekt.

”Jeg kan se, at vi gør en forskel for børnene ved at sætte målet ind i børnehaven, og jeg har grund til at formode, at en indsats over for de alleryngste i vuggestuen kan føre til tilsvarende resultater, der baner vejen for et bedre liv for de udsatte børn. Jeg vil endda sige, at det er endnu vigtigere med en målrettet indsats på det helt tidlige stadie,” siger hun.

TIDLIG INDSATS BETALER SIG. Bente Jensen henviser til amerikanske undersøgelser, der dokumenterer, at en indsats over for de alleryngste børn betaler sig – også for samfundet.

”Den tidlige indsats er selvfølgelig først og fremmest vigtig af hensyn til barnet og dets videre livschancer, men det betaler sig også af hensyn til samfundsøkonomien. Det peger flere økonomer på, blandt andet nobelpristageren James Heckman. Hans studier viser, at samfundet får pengene flere

Modelfoto: iStockphoto

gange igen, hvis de investerer i børnene tidligt i deres liv,” siger Bente Jensen.

I Danmark er der kun foretaget effektstudier af indsatser over for udsatte børn, der er fyldt tre år. De peger tilsvarende på, at indsatsen gør en forskel for børnene. Men hvad er effekten af tidlig indsats, når det gælder de helt små børn?

”Der er ikke lavet danske studier på det endnu, så det ved vi reelt ikke. Men vi ved, at de yngste børn har brug for endnu mere nærvær og opmærksomhed fra de voksne. Og det er ikke blot et spørgsmål om omsorg og pleje. Vi må bygge lærings-

udviklingsaktiviteter oven på den omsorg. Og det gælder især de udsatte børn,” siger hun.

Og der er vi altså ikke helt endnu, selvom det blev indskrevet i de pædagogiske læreplaner i 2007, at alle institutioner skal have mere fokus på de socialt udsatte børn i børnehaven såvel som i vuggestuen. Arbejdet med de udsatte børn stiller nemlig store krav til pædagogerne, og frem for alt peger Bente Jensen på, at der er behov for mere efteruddannelse på området.

UDDANNELSE ER NØGLEN. Bente Jensen står i spidsen for det treårige forskningsprojekt ”Vidensbaseret indsats over for socialt udsatte børn (VIDA). Projektet bygger blandt andet på et uddannelsesprogram, der klæder pædagogerne bedre på til at stimulere og inkludere de udsatte børn i børneflokkene.

”Der er tale om en målrettet pædagogisk indsats, der sker på baggrund af princippet om inklusion. Men når det er sagt, er der ingen tvivl om, at de udsatte børn kræver ekstra opmærksomhed og nærvær fra pædagogerne, hvis de skal sikres de samme deltagelsesmuligheder som de øvrige børn,” siger Bente Jensen og opfordrer i den forbindelse

pædagoger til at bryde med vanetænkning og situationer, der ekskluderer de udsatte børn.

Ifølge Bente Jensen kræver en effektiv indsats, at pædagogerne bliver bedre til at arbejde systematisk og struktureret med de udsatte børn, og at de hele tiden reflekterer over indsatsen.

”Hvilke særlige behov har det udsatte barn? I hvilke situationer er barnet tilbagetrukket og indadvendt, og ved hvilke aktiviteter blomstrer barnet? Hvornår rykker det sig socialt, sprogligt og relationelt? Det skal pædagogerne hele tiden følge op på, men det kræver helt nye procedurer og mere uddannelse inden for feltet, for pædagogerne er ikke klædt godt nok på i dag til at arbejde med socialt udsatte børn. Og det er problematisk, for veluddannet personale, der er i stand til at reflektere over egen praksis i relation til teoretisk og forskningsbaseret viden, er nøglen til forandringer,” siger Bente Jensen.

LÆRINGSKULTUREN ER VIGTIG. VIDA er på én gang et efteruddannelses tilbud og et interventionsprogram, der har fokus på et specifikt område – de udsatte børn. Som efteruddannelsesprogram stiller det store krav til pædagogerne, idet de hele tiden trænes i at reflektere over egen praksis og sætte teori i spil. Der er ifølge Bente Jensen tale om en omfattende organisationsforandring, som ikke er gjort med et enkelt kursus over to-tre dage.

Programmet lægger op til at skabe en læringskultur i de institutioner, der deltager i projektet, så viden og refleksion bliver del af deres daglige arbejde.

”Det er grundlæggende et spørgsmål om, hvorvidt der eksisterer en læringskultur i institutionen – og det gælder både for vuggestue- og børnehaveområdet. Og her er det ikke nok, at en eller to pædagoger er åbne for at arbejde målrettet med indsatsen. Det er hele institutionen, der skal omstille sig. Og mange steder skal der en gennemgribende organisationsforandring til. Det kræver først og fremmest, at lederen af institutionen tager opgaven på sig og forstår at motivere sine medarbejdere til at arbejde målrettet og fokuseret med indsatsen,” siger Bente Jensen.

BENTE JENSEN

Bente Jensen er lektor, ph.d. ved Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet. Hun forsker i social arv og udsatte børn samt tidlig indsats ud fra et perspektiv om organisatorisk læring og innovation. Hun har været forskningsleder på en række projekter om indsatser over for social arv og udsatte børn – og er leder af forskningsprojektet VIDA – Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud, ww.dpu.dk/vida

”Den tidlige indsats er selvfølgelig først og fremmest vigtig af hensyn til barnet og dets videre livschancer, men det betaler sig også af hensyn til samfundsøkonomien. Det peger flere økonomer på, blandt andet nobelspristageren James Heckman. Hans studier viser, at samfundet får pengene flere gange igen, hvis de investerer i børnene tidligt i deres liv.”

Bente Jensen

Men kulturændringer er som bekendt ikke noget, der sker på et par dage. Og det kan især være op ad bakke at udvikle en lærings- og evalueringskultur med afsæt i målrettet pædagogisk arbejde i vuggestuerne, for de har den laveste andel af uddannede pædagoger. Målt på landsgennemsnit var kun 52 procent af vuggestuepersonalet uddannede pædagoger i 2010, mens tallet for SFO-området til sammenligning var på 71 procent.

SKEMA I LOMMER VIRKER. Men når det lykkes for en hel institution at opbygge en hensigtsmæssig lærings- og evalueringskultur, så er Bente Jensen begejstret over de fremskridt, hun ser. Hun fremhæver et eksempel, hvor en institution har implementeret nye tiltag i deres daglige arbejde med børnene.

”Her går pædagogerne altid rundt med et skema i lommen, hvor de noterer ting om det enkelte barn og løbende evaluerer alle børns fremskridt, og på hvilken måde de udsatte børn udvikler sig, fx hvordan de indgår i fælles aktiviteter, eller hvorvidt de er med til at igangsætte lege med de andre børn. På den måde sikrer de en målrettet og systematisk indsats, samtidig med at deres opmærksomhed og nærvær omkring børnene skærpes,” siger Bente Jensen.

Det er næppe alle pædagoger, der er lige motiverede for at ændre praksis. Nogle vil måske stille sig kritiske over for arbejdsmetoderne, for betyder det, at det pædagogiske arbejde skal sættes på formel? Og skal alt nu registreres og evalueres? Bente Jensen er opmærksom på den naturlige modstand, men hun er ikke i tvivl om, at det er dét, der skal til. Men hun går til arbejdet med respekt og forståelse for de forskellige kulturer, der hersker i institutionerne.

”Nogle institutioner har allerede en læringskultur, der er åben for at arbejde målrettet med nye metoder. De har nemt ved at implementere VIDA-principperne i deres daglige arbejde med børnene. For andre er det virkelig svært – deres kultur bygger på erfaring, og mantraet er: ’Vi plejer at gøre sådan her. Og det vil vi helst blive ved med.’ De har svært

ved at arbejde læringsorienteret med de teorier og metoder, som VIDA bygger på. Det samme gælder for de institutioner, der har en Carpe diem-kultur, hvor de ser, hvad dagen bringer, og derfor ikke har tradition for at planlægge aktiviteter eller sætte mål for deres arbejde med børnene,” forklarer Bente Jensen.

MERE FOKUS PÅ FORÆLDRESAMARBEJDE. Hvis tidlig indsats skal have en effekt, er det ikke gjort med at sætte fokus på pædagogernes arbejde med børnene i vuggestuen. De udsatte børns vanskeligheder hænger sammen med den familiemæssige baggrund, og derfor giver det mening at inkludere forældrene i det pædagogiske arbejde. Ikke mindst fordi den internationale forskning dokumenterer succes med forældreinddragelse i kampen mod den sociale arv. Derfor er nye former for inkluderende forældresamarbejde en vigtig del af VIDA-indsatsen.

”Det kan være fællesspisning eller opfordring til sang eller dialogisk læsning med børnene derhjemme, som nogle af institutionerne har sat i gang. Rammerne, for hvordan institutionen vil inddrage og samarbejde med forældrene, er meget frie, så den enkelte institution kan tilpasse aktiviteterne efter sine specifikke behov og udfordringer,” siger Bente Jensen.

Forældreprogrammerne er nye og eksperimentelle, men de foreløbige erfaringer tegner på succes. Aktiviteterne er rettet mod alle forældre – ikke kun de ressourcetsvage. Her gælder princippet om inklusion nemlig også.

”Vi kan ikke lave om på forældrene. Og vi kan sådan set heller ikke ændre børnene. Men vi kan skabe nogle rammer, der inviterer udsatte børn og deres forældre indenfor, og som giver dem nye muligheder for at lære og udvikle sig. På den måde skaber vi muligheder for, at børn af ressourcetsvage forældre kan løsrive sig fra den negative spiral – og måske få en uddannelse, et job, en familie og det, vi anser for et godt liv,” siger Bente Jensen.

TRE TYPER INSTITUTIONER

Bente Jensen kategoriserer tre typer af daginstitutioner på baggrund af de observationer og evalueringer, hun og de andre forskere i teamet har indsamlet gennem forskningsprojektet Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud (VIDA).

1) Den teoribaserede institution. Her tager pædagogerne teorien til sig, og de formår at omsætte teorien i praksis. Pædagogerne er motiverede for at arbejde læringsorienteret. Det er de institutioner, der oplever størst succes med VIDA, og som har nemmest ved at arbejde med principperne.

2) Den erfaringsbaserede institution arbejder ud fra princippet ’vi plejer at gøre sådan’ Det kan være svært for dem at løsrive sig fra den sikre grund og tage nye arbejdsmetoder i brug, og derfor falder det dem ikke nemt at arbejde med principperne i VIDA.

3) Den behovsbaserede institution planlægger sjældent aktiviteter ud i fremtiden, men tager dagen, som den kommer. Det kan have nogle fordele, men det gør det svært at arbejde målrettet og struktureret, sådan som VIDA lægger op til.